

Linnaeus in de tuin van Clifford

Wandelen over de Hartekamp en de Overplaats in Heemstede

Op 23 mei 2007 is het 300 jaar geleden dat Carolus Linnaeus werd geboren. Bijna drie jaar woonde en werkte deze wereldberoemde Zweedse geleerde op de buitenplaats de Hartekamp in Heemstede. Ter gelegenheid van de herdenking presenteert de KNNV afdeling Haarlem e.o. het boekje *Linnaeus in de tuin van Clifford, een landschapshistorische wandeling over de Hartekamp en de Overplaats in Heemstede*.

Linnaeus is de grondlegger van het systeem voor de ordening en de naamgeving van planten en dieren. Zijn loopbaan begon in Nederland. Van 1735-1738 was hij als lijfarts en botanicus in dienst van George Clifford. Op zijn buitenplaats de Hartekamp had deze schatrijke bankier en plantenliefhebber een grote verzameling bloemen en planten van over de hele wereld. De schitterend aangelegde pronktuinen, de tropische kassen, het museum en de dierentuin waren een bezienswaardigheid en een vermaard lustoord. Linnaeus kreeg de opdracht om deze verzameling te onderzoeken, de soorten op naam te brengen en te classificeren. Het resultaat was een prachtboek dat ook nu nog van wetenschappelijke betekenis is. Veel plantensoorten danken hun officiële Latijnse naam aan exemplaren die Linnaeus op de Hartekamp beschreven heeft.

Linnaeus in de tuin van Clifford geeft een beeld van de Hartekamp in de 18e eeuw en nu. We maken een wandeling over de buitenplaats die Linnaeus in alle pracht en praal gekend heeft. In de tuin die langzamerhand een natuurlijk landschap geworden is, staan we stil bij de veranderingen die hebben plaatsgevonden en de dingen die onveranderd zijn gebleven. De auteurs Joop Mourik en Anneke Koper wijzen u op sporen van de oude tuinaanleg en op de actuele natuur, de bomen, planten, vlinders en vogels.

De prijs is €2,95 + €1,50 verzendkosten. Te bestellen door overmaking van het bedrag op Postbank rekening 238008 t.n.v. KNNV Haarlem e.o. te Santpoort.

Nadere informatie over verkoop- en afhaaladressen is te verkrijgen bij Henk Wijkhuisen: henk.wil@12move.nl of 0255-532986.

Drie eeuwen Hartekamp en Overplaats

De 18 eeuw: Linnaeus heeft de Hartekamp gekend als een strak aangelegde tuin in Franse stijl

De 19 eeuw: de Hartekamp veranderde in een Engels landschap met ruime doorzichten en losse lijnen van paden, vijvers en boomgroepen

De flora van de Hartekamp en de Overplaats

In 2006 heeft de Plantenstudiegroep de flora onderzocht van de Hartekamp en de Overplaats, tegenwoordig Eikenrode, Hertenduin, Hageduin en Linnaeushof. De Hartekamp, Hageduin en Linnaeushof zijn opengesteld voor wandelaars, Hertenduin en Eikenrode zijn particuliere landgoederen. Het onderzoek richtte zich op wilde en verwilderde plantensoorten en op bijzondere, vaak exotische bomen die in het verleden zijn aangeplant.

In totaal vonden we ruim 250 verschillende soorten, waaronder 45 bomen en hoge struiken. Het onderzoeksgebied is verdeeld naar de ligging in de vroegere strandvlakte (Hartekamp-west), de strandwal (Hartekamp-oost) en de binnenduinen (Overplaats): zie *Linnaeus in de tuin van Clifford* voor landschappelijke bijzonderheden en de gebruikshistorie.

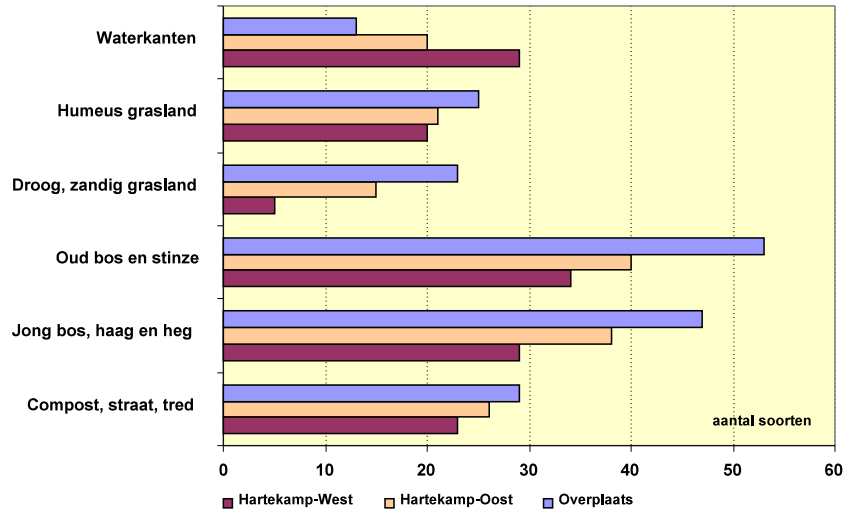

Hartekamp 20e eeuw: de verandering van functie tot zorginstelling bracht nieuwe bebouwing en beplanting

Overplaats 20e eeuw: de oude tuin werd grotendeels aan de natuur overgelaten

Het aantal soorten op de Overplaats was 190. De Hartekamp-oost (160) en Hartekamp-west (140) waren iets minder soortenrijk maar dat is niet vreemd gezien de ligging en de historie: zie *Linnaeus in de tuin van Clifford*. Elk deelgebied heeft zo z'n eigen bijzonderheden. Enkele grote lijnen zie je in onderstaande grafiek. De plantensoorten zijn hier gegroepeerd naar standplaatsen waar ze vaak voorkomen (ecologische soortengroepen). Op de Hartekamp-west vind je relatief veel soorten van waterkanten en op de Overplaats van droog, zandig grasland, overeenkomstig de gradiënt van nat naar droog: zie *Linnaeus in de tuin van Clifford*. Planten van jong en oud bos en stinzeplanten (verwilderde sierplanten, meest bol- en knolgewassen) komen hoofdzakelijk voor op de droge duingrond van de Hartekamp-oost en de Overplaats. De soorten die duiden op menselijke activiteiten als composthopen, paden en straten en soorten die indicatief zijn voor humeus, vochtvasthoudend grasland, zijn gelijkmatig verdeeld over de drie deelgebieden.

Bijzondere bomen

Latijnse naam	Nederlandse naam
<i>Abies alba</i>	Gewone zilverspar
<i>Abies nordmannia</i>	Kaukasische zilverspar
<i>Aesculus hippocastanum</i>	Witte paardenkastanje
<i>Buxus sempervirens</i>	Palmboompje
<i>Carpinus betulus</i>	Haagbeuk
<i>Castanea sativa</i>	Tamme kastanje
<i>Cedrus libani</i>	Linanon ceder
<i>Liriodendron tulipifera</i>	Tulpenboom
<i>Platanus orientalis</i>	Plataan
<i>Prunus avium</i>	Zoete kers
<i>Pseudotsuga menziesii</i>	Douglaspar
<i>Pterocarya fraxinifolia</i>	Gewone vleugelnoot
<i>Rhododendron ponticum</i>	Pontische rhododendron
<i>Symphoricarpos albus</i>	Sneeuwbes
<i>Syringa vulgaris</i>	Gewone sering
<i>Taxodium distichum</i>	Moerascipres
<i>Tilia x vulgaris</i>	Hollandse linde

Deze bomen en struiken zijn lang geleden (meest 19e en vroeg 20e eeuw) aangeplant en vermeederen zich niet of nauwelijks. Palmboompje, taxus (wilde soort) en Hollandse linde werden al in de 18e eeuw veel gebruikt voor snoeihagen en lanen. Meer informatie in *Linnaeus in de tuin van Clifford*.

Bloeiwijze van de zoete kers (*Prunus avium* L.)

Verwilderde planten en stinzeplanten

Deze kruiden verwilderen gemakkelijk door uitlopers, bollen of knollen. In de Hollandse binnenduinrand komen ze vanouds vooral voor in buitenplaatsen en parken die in de 19e eeuw zijn aangelegd in de Engelse landschapstijl. Armbloemig look was lange tijd een bijzonderheid in de omgeving van het gedenkteken aan de Manpadslaan in Heemstede. De laatste jaren verbreidt de soort zich razendsnel over tuinen, parken en landgoedbossen. Zomerklokje is een Nederlandse plant die in de duinstreek niet (meer?) wild voorkomt maar wel als oude vijverbeplanting op buitenplaatsen.

<i>Allium paradoxum</i>	Armbloemig look
<i>Arum italicum</i>	Italiaanse aronskelk
<i>Doronicum pardalianches</i>	Hartbladzonnebloem
<i>Eranthis hyemalis</i>	Winterakoniet
<i>Leucojum aestivum</i>	Zomerklokje
<i>Muscari botryoides</i>	Blauwe druifjes
<i>Scilla siberica</i>	Oosterse sterhyacint
<i>Scilla siehei</i>	Grote sneeuwroem
<i>Vinca minor</i>	Kleine maagdenpalm
<i>Fallopia japonica</i>	Japanse duizendknoop
<i>Lamium galeob. cv 'Florentinum'</i>	Bonte gele dovenetel

Oosterse sterhyacint (*Scilla siberica*) is een klassieke stinzeplant en zeer talrijk op de Linnaeushof

Een greep uit de wilde flora

Een selectie van plantensoorten van de Hartekamp en de Overplaats en de standplaatsen waar ze vaak voorkomen. Latijnse namen van Linnaeus zijn ook tegenwoordig nog de internationale standaard, zie de vele (L.) achter de huidige officiële namen. Zijn werk is nog steeds actueel. Veel van onderstaande soorten heeft Linnaeus voor het eerst beschreven op de Hartekamp en zijn gepubliceerd in de Hortus Cliffortianus. Een deel van de planten zal hij overigens onderzocht hebben aan de hand van herbarium materiaal in de collectie van George Clifford; zie ook de website van The Natural History Museum in Londen (www.nhm.ac.uk).

Latijnse naam (Linnaeus)	Nederlandse naam	Soortengroep
<i>Acer campestre</i> (L.)	Spaanse aak	Oud bos en stinze
<i>Ajuga reptans</i> (L.)	Kruipend zenegroen	Humeus, vochtig grasland
<i>Allium scorodoprasum</i> (L.)	Slangenlook	Oud bos en stinze
<i>Anchusa officinalis</i> (L.)	Gewone ossentong	Zandig, droog grasland
<i>Anemone ranunculoides</i> (L.)	Gele anemoon	Oud bos en stinze
<i>Anthriscus sylvestris</i>	Fluitenkruid	Jong bos, haag en heg
<i>Aphanes inexpectata</i>	Kleine leeuwenklauw	Compost, straat en tred

<i>Arum maculatum</i> (L.)	Gevlekte aronskelk	Oud bos en stinze
<i>Bryonia dioica</i>	Heggenrank	Jong bos, haag en heg
<i>Butomus umbellatus</i> (L.)	Zwanenbloem	Waterkant
<i>Cerastium glomeratum</i>	Kluwenhoornbloem	Compost, straat en tred
<i>Circaea lutetiana</i> (L.)	Groot heksenkruid	Oud bos en stinze
<i>Convallaria majalis</i> (L.)	Lelietje-van-dalen	Oud bos en stinze
<i>Cornus sanguinea</i> (L.)	Rode kornoelje	Jong bos, haag en heg
<i>Coronopus didymus</i>	Kleine varkenskers	Compost, straat en tred
<i>Corydalis solida</i>	Vingerhelmbloem	Oud bos en stinze
<i>Corylus avellana</i> (L.)	Hazelaar	Oud bos en stinze
<i>Crataegus monogyna</i>	Eenstijlige meidoorn	Jong bos, haag en heg
<i>Euonymus europaeus</i> (L.)	Wilde kardinaalsmuts	Jong bos, haag en heg
<i>Eupatorium cannabinum</i> (L.)	Koninginnenkruid	Waterkant
<i>Fagus sylvatica</i> (L.)	Beuk	Oud bos en stinze
<i>Filipendula ulmaria</i>	Moerasspirea	Waterkant
<i>Fraxinus excelsior</i> (L.)	Gewone es	Oud bos en stinze
<i>Galanthus nivalis</i> (L.)	Gewoon sneeuwkllokje	Oud bos en stinze
<i>Geum urbanum</i> (L.)	Geel nagelkruid	Jong bos, haag en heg
<i>Hedera helix</i> (L.)	Klimop	Oud bos en stinze
<i>Hieracium vulgatum</i>	Dicht havikskruid	Oud bos en stinze
<i>Hypericum perforatum</i> (L.)	Sint-Janskruid	Zandig, droog grasland
<i>Hypericum tetrapterum</i>	Gevleugeld hertshooi	Waterkant
<i>Hypochaeris radicata</i> (L.)	Gewoon biggenkruid	Zandig, droog grasland
<i>Ilex aquifolium</i> (L.)	Hulst	Oud bos en stinze
<i>Impatiens noli-tangere</i> (L.)	Groot springzaad	Oud bos en stinze
<i>Iris pseudacorus</i> (L.)	Gele lis	Waterkant
<i>Lamium purpureum</i> (L.)	Paarse dovenetel	Compost, straat en tred
<i>Leucanthemum vulgare</i>	Margriet	Humeus, vochtig grasland
<i>Ligustrum vulgare</i> (L.)	Wilde liguster	Jong bos, haag en heg
<i>Lonicera periclymenum</i> (L.)	Wilde kamperfoelie	Oud bos en stinze
<i>Lotus corniculatus</i> (L.)	Gewone rolklaver	Zandig, droog grasland
<i>Lotus pedunculatus</i>	Moerasrolklaver	Humeus, vochtig grasland
<i>Lysimachia nummularia</i> (L.)	Penningkruid	Waterkant
<i>Lythrum salicaria</i> (L.)	Grote kattenstaart	Waterkant
<i>Montia fontana</i> (L.)	Bronkruid	Oud bos en stinze
<i>Ornithogalum umbellatum</i> (L.)	Gewone vogelmelk	Jong bos, haag en heg
<i>Polygonatum multiflorum</i>	Gewone salomonszegel	Oud bos en stinze
<i>Polypodium vulgare</i> (L.)	Gewone eikvaren	Oud bos en stinze
<i>Potentilla argentea</i> (L.)	Viltganzerik	Zandig, droog grasland
<i>Prunella vulgaris</i> (L.)	Gewone brunel	Humeus, vochtig grasland
<i>Prunus padus</i> (L.)	Vogelkers	Oud bos en stinze
<i>Pulicaria dysenterica</i>	Heelblaadjes	Waterkant
<i>Quercus robur</i> (L.)	Zomereik	Oud bos en stinze
<i>Ranunculus auricomus</i> (L.)	Gulden boterbloem	Oud bos en stinze
<i>Rosa rubiginosa</i> (L.)	Egelantier	Jong bos, haag en heg
<i>Rumex acetosa</i> (L.)	Veldzuring	Humeus, vochtig grasland
<i>Rumex acetosella</i> (L.)	Schapenzuring	Zandig, droog grasland
<i>Rumex sanguineus</i> (L.)	Bloedzuring	Oud bos en stinze
<i>Sagina procumbens</i> (L.)	Liggende vetmuur	Compost, straat en tred
<i>Scilla non-scripta</i>	Wilde hyacint	Oud bos en stinze
<i>Sedum sexangulare</i> (L.)	Zacht vetkruid	Zandig, droog grasland
<i>Senecio jacobaea</i> (L.)	Jakobskruid	Zandig, droog grasland
<i>Silene dioica</i>	Dagkoekoeksbloem	Jong bos, haag en heg
<i>Solanum nigrum</i> (L.)	Zwarte nachtschade	Compost, straat en tred
<i>Stachys sylvatica</i> (L.)	Bosandoorn	Oud bos en stinze
<i>Taxus baccata</i> (L.)	Taxus	Oud bos en stinze

Trifolium arvense (L.)	Hazenpootje	Zandig, droog grasland
Trifolium pratense (L.)	Rode klaver	Humeus, vochtig grasland
Veronica chamaedrys (L.)	Gewone ereprijs	Humeus, vochtig grasland
Veronica filiformis	Draad-ereprijs	Humeus, vochtig grasland
Viburnum opulus (L.)	Gelderse roos	Oud bos en stinze
Viola riviniana	Bleeksporig bosviooltje	Oud bos en stinze

Gele anemoon (Anemone ranunculoides L.) is een vroegbloeiende wilde plant van oud bos maar wordt ook wel in parken en buitenplaatsen aangeplant.